

Mette Pollmann, kontaktperson for hjemløse: "I begyndelsen af mit arbejdsliv gemte jeg alle mine følelser væk og gjorde mig hård, men så kom det hele bare væltende, når jeg kom hjem".
Liv & Job side 7

FOTO: JOHANNE TEGLGÅRD OLSEN

Kulturredaktør: Michael Bach Henriksen / kultur@k.dk / Jourhavende: Benedikte C. Rasmussen / Denne side er redigeret af Ole Munk

Kaj Munk 125 år | Det er i år 125 år siden, at Kaj Munk blev født på Lolland. Digterpræsten, der siden skulle blive både dramatiker og præst i det vestjyske, fejres med nye udgivelser af hans prædikener samt en ny bog med nedslag i hans liv, værk og eftermæle

En forfatter, der kendte troens pris

Kaj Munks prædikener tegner billedet af et lidenskabeligt menneske, der kendte troens pris. En mageløs udgivelse

bog

Kristian Østergaard
kultur@k.dk

I 125-året for Kaj Munks fødsel udsender Aalborg Universitetsforlag tre smukke bind med Kaj Munks prædikener fra 1919-1944. Disse tre bind indeholder omtrent 300 prædikener, men der kunne snildt have været flere, for Kaj Munk (1919-1944) foretrak ofte at prædike uden manuskript. Efter Besættelsen i 1940 var det ham imidlertid magtpåliggende at få dem mangfoldiggjort, og så blev de nedskrevet.

Kaj Munk bliver først præst i 1924, men han står allerede på prædikestolen første gang i 1919. Det sker på hjemegnen på Lolland. Kaj Munks første prædiken anslår mange af de elementer, som de næste 25 års prædikener udfolder. Han sad ikke i et teologisk elfenbenstårn og pudsede på begreberne, men gik direkte i *clinch* med tidens åndelige rodløshed og overfladiskhed: "Jesus er på vej ind til hovedstaden. Lige foran ham ligger den med sine mange tårne knejsende mod sky, de mange tårne, for hvilke København er bekendt. Men kirkernes spir skjules næsten af fabrikkernes sorte røg. Overalt lyder larm af sporvogne og cykler og automobiler, overalt er der travlhed og ja, alle synes grebne af en feberagtig ophidset uro, der ligesom vidner bogstaveligt, at disse ikke kender, hvad der tjener til deres fred."

Det er en kamp mod en bestemt livs- og menneskeopfattelse ført af et menneske, der har en beslutsom vilje til at nå ind til selve kernen i kristendommen. Derfor bliver det også en god lang prædiken, hvor Kaj Munk advarer mod, at kirken ender som ideologiernes dikkende lammehale: "Den skal hverken være kapitalismens lejesvend eller socialismens bejler, som den nu lyster at optræde som. Den skal være sig selv."

Båret af erfaring

Kaj Munk får sit første og eneste præsteembede i vestjyske Vedersø i 1924. Der kommer til at gå fem år, inden han bliver gift og stifter familie. Og de mellemliggende års forkyndelse bærer præg af, at Kaj Munk var henvist til

sit eget selskab i en stor præstegård, hvorfor hans prædikener adresserer emner som ensomhed og kærlighed. Kaj Munks prædikener var alle dage erfaringsbårne, og da han samtidig var en ypperlig skribent, er han aldrig kedelig at læse.

Som succesfuld dramatiker havde Kaj Munk også sans for kristendommens drama, der altid står i fare for at forsvinde til fordel for en gejstlig komedie til borgerlig betryggelse og magelighed. Flere steder anklager Kaj Munk kirken for at have fortrængt Guds krav til mennesket under et røgslør af kristelige udtryk og vendinger.

Men uden sans for Guds lidenskabelig ender man med en glansbilledgud: "Er Gud forpligtet til at pudre dig i enden, når du er træt af at sidde ned? At levere solskin, at levere fred i verden, at levere halve kyllinger, når du ringer på klokken? Gud er ikke tjener (...) Vi var ved at svimle os bort i Guds kærlighed. Så lyder Jesu røst i en ordrer. Det er ikke gjort ved at sidde der og kurre. Der forlanges noget af jer. Kærligheden til Gud er ikke rigtig, hvis den ikke følges med kærlighed til næsten (...) Har du ikke en syg, du skal have set til efter kirketid i dag, en gave du skal have afleveret, et brev, du skal have skrevet, en undskyldning, du skal have klemt ud mellem dine sideben? Eller er der ikke et menneske, du skal have skældt ud for noget - du er gået udenom af fejhed så længe, nu må du have det overstået."

Ja, sådan talte Kaj Munk en søndag i 1941, og den dag ville man gerne have siddet på kirkebænken i Vedersø kirke. Men når man nu ikke kan komme til det, er det godt, vi har et essay af Knud Sønderby, der tegner et portræt af prædikanten Kaj Munk:

"Han taler tøvende, men efterhånden kommer stigningen og varmen, tekstens røde tråde knytter han til snore og støve, og sommetider slår han med dem, så det svider, og slutningen af sætningerne kan få det ekstra dramatiske, tilfredsstillende hug, som slår al tvivl om meningen død."

Nationens samvittighed

Hvor stod Kaj Munk teologisk? Ja, han er nærmest umulig at placere, men i en prædiken fornemmer man, at han er draget af Indre Mission. Han lader dog menigheden vide, at Vorherre har givet ham besked om, at han har helt andre planer med ham: "Måske du kan få lov til det engang, men der er sider i din natur, som i så fald måtte kappes af, og

som jeg foreløbig har brug for, der hvor du er."

Det er tankevækkende, at disse ord falder et år inde i Besættelsen, og at det skal vise sig, at det kom til at holde stik. Kaj Munk skal blive nationens samvittighed og modstandsbevægelsens vigtigste inspirator. "Jeg havde læst alt af Kaj Munk, og mordet på ham den fjerde januar 1944 gjorde et voldsomt indtryk på mig," fortalte den legendariske modstandsmand Søren "Hannibal" Hoff mig engang under en samtale. To uger efter Kaj Munks død blev Søren Hoff medlem af Holger Danske.

Kaj Munks prædikener fra besættelsestiden pointerer, at hvor åndløs den hersker, sælger man sig selv uden større bekymring. For når der ikke er nogen vilje, er der heller ingen ære, og når der ikke er nogen ære, er der heller ingen styrke til at modsætte sig en besættelsesmagt. Ingen prædikede så bidsk og velopløst, så insisterende og konsekvent - og alligevel så uinteressert i bifald som Kaj Munk. Mon ikke det har givet i menigheden, da modstandsbevægelsens åndelige leder i 1942 lod forstå, at "Kristus har ikke lukket himlen for noget folk, eller nogen stand. Både af Churchills og af Hitlers generaler vil der være nogen, der skal få lov til at sidde til bords med Abraham, Isak og Jakob i Himmeriges rige."

Præsten fra Vedersø var et temperamentsfuldt og til tider kolerisk gemyt, men først og fremmest var Kaj Munk et troende menneske, der vedkendte sig troens pris.

Det vidner disse tre uforlignelige bind om.

Dramaet om Kaj Munk

Ny bog om Kaj Munk er fyldt med gode anekdoter og analyser af digterpræstens værk

Kristian Østergaard

kultur@k.dk

Da rustvognen den 6. januar 1944 transporterede liget af Kaj Munk ad Hovedvej 14, stod den 11-årige Jens Kristian Lings ved vejen sammen med sin far, der ærbødigt havde taget hatten af. Siden har Lings skrevet adskillige bøger om Kaj Munk. Det er ikke forkert at sige, at Kaj Munk er blevet en slags livsopgave for ham, og at Lings opfatter det som sit ærinde at trække Kaj Munk frem fra glemslen og ud af de mange misforståelser, der knytter sig til hans navn. Således har Lings stiftet Kaj Munk selskabet og tidsskriftet Munkiana, ligesom han har været foregangsmand for bevarelsen af Vedersø præstegård i Vestjylland.

I "Dramamanden - Kaj Munk" har Lings fokus på forfatterens dramatik og kristendomsforståelse. Samtidig rummer bogen nedslag i Kaj Munks biografi, hvorfor man godt kunne kalde bogen for snapshots af Kaj Munk.

Efter en kort gennemgang af Kaj Munks barndom når Lings frem til dramatikeren Kaj Munk, der erklærede: "Dansk Teater - man takker Gud for, at det er til. Og Gud takker man ved at sætte hele sin eksistens ind for det, man tror på." Og det må man sige, at han gjorde med stykker som "En idealist", "Ordet" og "Kærlighed". Det er prægtige værker, som er båret af den fødte dramatikers sans for at tilspidse en konflikt, men man kunne have ønsket, at Lings havde gjort lige så meget ud af "Han sidder ved smeltediglen", der rummer Kaj Munks opgør med nazisternes behandling af jøderne. På blot to dage skrev han dette helstøbte drama i Berlin i 1938.

Kaj Munk var i 1930'erne og 1940'erne den mest spillede dramatiker i Danmark, selv om han også fik kritik. Skuespilleren Johannes Poulsen trostede ham med de opklarende ord: "De har to dødsyndere for at vinde frem. De er præst. Og De har talent." For det er jo også en del af historien om Kaj Munk, at han med både kristendom og nationalkonservative holdninger provokerede det kulturelle radikale parnas, der reagerede ved at gøre Kaj Munks tilslutning til diktatorerne i 1930'erne til hans

egentlige budskab. Det var ikke sandt, og Lings gør en behjertet indsats for at sætte tingene på plads: Da Hitler fra 1938 satte jødeforfølgelsen i system, sagde Kaj Munk kategorisk fra, og efter den 9. april 1940 kom Kaj Munk til at personificere modstanden mod den tyske besættelsesmagt.

Men han var jo ikke demokrat? Nej, det var han ikke. "En demokrat er en person, der lider af den fordom, at han vil høre sin modstander," citerer Lings ham for, og sandt er det, at Kaj Munk protesterede mod det demokrati, der i mellemkrigstiden udviklede sig i ansvarsfralæggende retning. Demokratiet var i sig selv en genial ide, skrev Munk, "men blev fornedret ved leflen for de materielle interesser og først og fremmest ved ansvarsløshed; den gav ansvaret til alle, det vil sige til ingen."

Lings dokumenterer imidlertid, at Kaj Munk var progressiv på andre områder. I den strøm af kronikker, som alle syntes skrevet på et medrivende overskud, finder man en sprudlende kommentar, hvor Kaj Munk lidenskabeligt forsvarede kvinders ret til at være præster i folkekirken, hvilket først blev en realitet i 1948:

"Vover man at sige, at en kvindes hånd er uværdig til at række en mands mund sakramentet, krænkelse jeg på det menneskes vegne, der har født mig og lagt mig til sit bryst!"

En af styrkerne ved Lings' bog er, at han viser, hvordan munterheden og uforagskeden var en stor

Kaj Munk var i 1930'erne og 1940'erne den mest spillede dramatiker i Danmark.

del af Kaj Munks mentale udrustning. Et eksempel: Sognebørnene i Vedersø havde ikke opdaget, at Kaj Munk var blevet gift. De troede, at han kun var forlovet med Lise. Derfor gik snakken om det upassende i, at hun overnattede i præstegården. Som reaktion på forargelsen indkaldte Kaj Munk til et møde i Vedersø forsamlingshus under titlen "Livet i præstegården". Forsamlingshuset blev fyldt til bristepunktet, men Lise og Kaj Munk udeblev, så man ringede til præstegården, hvorfra digterpræstens svar lød: "Jamen, Lise og jeg har ikke tænkt os at møde op. I kan jo meget bedre tale om livet i præstegården, når vi ikke er til stede!"

Til sidst var det alvorens time. En bekymret kollega spurgte ham i december 1943, om han havde helbred til at klare et ophold i en kz-lejr, og her faldt de bevingede ord: "Min fysik er for tiden den ringest mulige, men man har vel altid fysik nok til at blive slået ihjel, hvis det skal være."

Sådan er Lings værk fyldt op med rammende snapshots fra Kaj Munks liv og virke.

Kaj Munk: Fredens prædikener 1919-1939 (2 bind).

Red. Christian Grund Sørensen og Peter Øhrstrøm. 1022 sider. 599 kroner. Aalborg Universitetsforlag. Krigens prædikener. Red. Christian Grund Sørensen og Peter Øhrstrøm. 476 sider. 399 kroner. Aalborg Universitetsforlag.

Jens Kristian Lings: Dramamanden Kaj Munk. 200 kroner. 176 sider. Fokal.